

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Manninen, Paavo

Title: Psykologian ja historian mielekkyys

Year: 2021

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Suomen kirjallisuusterapiayhdistys, 2021

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Manninen, P. (2021). Psykologian ja historian mielekkyys. Kirjallisuusterapia, 29(2), 47-48.

Paavo Manninen

PSYKOLOGIAN JA HISTORIAN MIELEKKYYS

Juhani Ihanus: *Psykye ja historia*. Espoo: Prometheus, 2021.

Juhani Ihanus on koonnut kirjaansa *Psykye ja historia* kirjoituksiaan vuosilta 2000–2017 erityisesti *Psykologia-* ja *Psykoterapia-*lehdistä. Kirjan keskeinen teema on psyyken alituinen läsnäolo tieteellisissä ja muissa yrityksissä ymmärtää historiaa. Samalla kirja osoittaa, kuinka historia vaikuttaa jatkuvasti yrityksiin kuvata psyykeä.

Kirja on jaettu kahteen pääosaan, ”Psykologian historiaa ja psykohistoriaa” ja ”Psykoanalyysin ja psykoterapioiden historiaa”. Ensimmäisen osan aiheita ovat oppihistorialliset tekstit ja henkilökuvat, kulttuurin psykologisoituminen ja psykohistoria, positiivinen psykologia, historian traumojen ajattelemisen vaikeus ja tämän vaikeuden psykodynaamiset syyt, kuten ”tulkintoihin liittyvät tunnekiintymykset”. Toisessa osassa pääosassa on psykoanalyysin historia Suomessa (mm. vähälle huomiolle jäänyt Benjamin Rubinstein [1905–1989]), Ranskassa, Sveitsissä ja Venäjällä – jossa jo 1904 käännettiin Freudia. Aiheena ovat myös psykoanalyysin ja taiteentutkimuksen yhteydet, *Unien tulkinnan* vastaanotto ja neuropsykoanalyysi.

Psykye ja historia osoittaa vakuuttavasti jatkumolta menneisyyden ilmiöiden ja nykykulttuurin välillä. Esimerkiksi couéismia – ”ihmetohtoreiden” Suomessa 1920-luvulla hetken aikaa harjoittamaa suggestiohoitoa – lukija peilaa nykykulttuurimme vastaaviin ilmiöihin. Myös psykologi Lauri Rauhalan (1914–2016) näkemys mielen dynaamisen ymmärtämisen väheksymisestä luonnontieteen kustannuksella saattaa olla pelottavan ajankohtainen: ”On vain kiire hätistellä kiusankappale mind pois tutkimusasetelmista.” ”Terapeuttisen kasvukertomuksen aineksia” on puolestaan jo roomalaisen Lucius Apuleiuksen romaanissa *Kultainen aasi* (123 jaa.), ja unien tulkintaa löytyy jo varhaisista islamilaisista, lääketieteellisistä teksteistä. Freudin pääajatukset unien tulkinnasta liittyvät juutalaiseen perinteeseen, jossa tekstien ja unien tulkitseminen on ollut keskeistä, samoin kuin ajatus, että unien unohtamista on pidetty itsetuntemukselle kielteisenä.

Ihanus tekee tietoiseksi psykoanalyysiin kohdistettuja yleisiä ennakkoluuloja esimerkiksi kiteyttämällä: ”Freudilaisen psykoanalyysin tehtävä ei ollut sopeuttaminen.” Ihanus kartoittaa myös neuropsykoanalyysin olennaisia kysymyksenasetteluja. Neuropsykoanalyysin avulla

voidaan välttää ”spekulatiiviselle filosofialle ominaisia loputtomia keskustelu- ja kiistelykierteitä”, ja ”neuropsykoanalyysia voikin pitää psykoanalyysin kulmakivien koetinkivenä”. Luku ”*Unien tulkinnan* vastaanotosta ja uudelleentulkinnasta” käy läpi Freudin pääteoksen julkaisuhistoriaa. *Unien tulkinta* ”kuvastaa Freudin unelmaa mielen tulkittavuudesta”. Tätä unelmaa psykoanalyttikot ovat edelleen uneksineet, teoreettisesti ja kliinisesti merkittävillä tavoilla. *Unien tulkinnan* vastaanotto ei ollut Freudin toiveiden mukainen; syvästä pettymyksestä hän kuitenkin selvisi muun muassa sanomalla unkarilaiselle analyttikolle Sándor Ferenczille: ”Älä ole huolissasi, Sándor. Varmasti vastustajamme pilkkaavat teorioitamme päivällä, mutta he näkevät niiden mukaista unta yöllä.”

Kirjallisuusterapian kannalta erityisen kiinnostavaa ovat luku taiteen ja psykoanalyysin yhteyksistä sekä luku kirjallisuusterapian varhaisvaiheista Suomessa. Ihanus kertoo omakohtaisesti, kuinka hän etsi Amerikassa runoterapeuttista yhdistystä, toi kirjallisuusterapiaa Suomeen ja hakeutui seuraamaan ja ohjaamaan terapeuttisia runoryhmiä.

Psykyssä ja historiassa on monitasoisia eettisiä ulottuvuuksia. Se ottaa suoraankin kantaa yhteisöllisiin traumoihin: ”Traumaattiset tapahtumat ja niihin osalliset on yksitellen nimettävä ja tunnistettava vailla kieltämistä.” Kirja osoittaa tieteellisen tiedon ja valtiiovallan näkemysten ristiriitoja: Suomen valtio ei ole pyytänyt anteeksi lobotomian uhreilta ja heidän omaisiltaan eikä tunnustanut armenialaisten kansanmurhaa. Ihanus myös kirjoittaa vaikutusvoimaisten Ester Hjeltin ja Anitra Karstenin historiaa ”miesten hallitsemassa psykologian kentässä” sekä osoittaa, kuinka lääkärinkunta Suomessa aikoinaan väheksyi ja väärinymmärsi psykoanalyysia, mikä ”viivästytti entistä dynaamisemman ajattelutavan leviämistä ja psykoterapeuttisten menetelmien leviämistä maassamme”. Kirja muistuttaa tutkimustyön tärkeydestä ja siihen liittyvästä epävarmuuden sietämisestä. Varsinaista tieteellistä tutkimusta monesti kartetaan ja mieli suojautuu siltä, koska ”alkuperäisiin lähteisiin tutustuminen veisi epävarmuuksien ja monitulkintaisuuden äärelle kohtaamaan ymmärtämisen haasteita ja muuntuvia identiteettejä”.

Ihanuksen kirjan keskeisenä teemana voikin pitää tieteen ja erityisesti historiantutkimuksen psykologiaa. Niin historialliset ”totuudet” kuin fiktiot välittyvät yksilöille heidän mielensä kautta: ”kaikki inhimillisen tiedon piiriin kuuluvat todellisuudet ovat mielellisiä, mielen luomia ’käsikirjoituksia’”. Näin myös historia: ”Historiallisen muistin totuudet ovat nykyhetken kertomuksia yksilöille ja yhteisöille merkityksellisistä hetkistä.” Mieli on historian konteksti, jossa historia ikään kuin tapahtuu. Konteksti puolestaan vaikuttaa

ratkaisevasti tulkintaan. Kontekstia, mieltä, on siksi analysoitava. Samalla on muistettava, että analyysikaan ei tapahdu tyhjiössä historian tuolla puolen.

Historia on Ihanuksen mukaan nähty menneisyyden tekstirakennelmana – ja sellaisena aina tulkintaa vaativana. Tulkinnan teko puolestaan on altis esimerkiksi transferensseille, lopullisten vastausten houkutuksille ja hallinta- ja muille toivekuvitelmiille, kuten Ihanus osoittaa. Psykologia, erityisesti psykoanalyysi, näyttäytyy teoksessa tieteenalana, joka syventää tieteen itsereflektiota huomioimalla siinäkin vaikuttavat mielen tiedostamattomat voimat ja opastaa epäilemään kaikkea ehdotonta. Ihanus käyttääkin psykoanalyttista ilmaisua ”kohteenvalinta” koskemaan myös historiantutkijan aiheenvalintoja.

Näistä syistä ”ajatus psykologian soveltamisesta historiantutkimukseen tai historian psykologisoimisesta on kapeuttava”. Perimmäisen subjektiivisuutensa unohtaneissa diskursseissa on riski löytää tiedostamatta vain tutkijan omia ”turvallisuushakuisia transferensseja” vastaavia ”totuuksia” tai toistaa valmiita historiasta tehtyjä narratiiveja.

”Psykyke on yksi historiallisesti muovautunut fiktio”(NOSTO), Ihanus toteaa esipuheessaan. Mieli voi olla fiktio ja sen eheys illuusio, mutta samalla sen välittämät kokemukset – mukaan lukien minuuden illuusio – voivat olla elämyksellisesti totta. Fiktio ei siis ole totuuden tai totuudellisuuden vastakohta. ”Mieli ei ole pysyvä ykseys”, kuten Ihanus toteaa; jos se sellaisena näyttäytyisi, olisi syytä epäillä, että jokin sitä määrittävä tieteenala olisi ideologisoitunut ja lupaisi ehdottomia vastauksia.

Humanistisessa traditiossa filosofia on ollut erityistiede, joka tutkii tieteen perustoja. *Psykyke ja historia* vaalii ja laajentaa tätä humanismia argumentoimalla, että tieteen itsereflektiassa on välttämätöntä huomioida myös psykologia. Tieteen tekemisen käytännöissä vaikuttaa mielellisiä voimia, joita psykologiatieteet ja psykoanalyysi voivat tieteellisesti tutkia.

Arvio on julkaistu aiemmin Kirjallisuusterapia-lehdessä: Manninen, Paavo (2021).

Psykologian ja historian mielekkyys. Kirjallisuusterapia, 2/2021. Suomen

Kirjallisuusterapiayhdistys ry.

Paavo Manninen

FM, Väitöskirjatutkija, kirjallisuus

Jyväskylän yliopisto

Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos

paavo.t.manninen@jyu.fi